

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

ГОДИНА II

БЕОГРАД, 13. СЕПТЕМБАР 1930.

БРОЈ 37

Садржај:

Novčarstvo Dalmacije:

Dubrovački vjeresijski zavod d. d. — Dubrovnik

Bračko-amerikanska banka d. d. — Split

Splitska trgovačka banka d. d. — Split

NOVČARSTVO DALMACIJE

Ni Dalmacija ne odlikuje velikim brojem novčanih zavoda akcionarskog tipa. Samostalni novčani zavodi postoje u Splitu, Dubrovniku, Šibeniku i Boki. Ima čitavih srezova sa 50 i više hiljada stanovnika, koji nemaju nijedne banke. To bi bilo nemoguće zamisliti u Slavoniji, Vojvodini i Srbiji, gde svako sresko mesto ima bar dve banke.

Pre rata je broj samostalnih novčanih zavoda bio još manji. Seljački svijet podmirivao je svoje kreditne potrebe kod zadruga, i tamo ulagao i svoje uštede. Varoški svijet radio je sa filijalama Jadranske banke i Ljubljanske kreditne banke, koji su u dobrom djelu Dalmacije imali monopolski položaj. Potrebe za hipotekarnim kreditom kao i komunalnim, koje nisu baš bile velike, pokrивao je Zemaljski vjeresijski zavod u Zadru, koji je odgovarao tipu javno-pravnih novčanih ustanova za dugoročne kredite.

Poslije rata došlo je do promjena. Slavenska banka koja je bila razvila jaku djelatnost i imala filijala i afilijacija, doživljela je veliki slom. Peripetije Jadranske banke nisu oštetile ulagače, ali su teško pogodile akcionare, a tih je bilo u Dalmaciji dosta. Akcije koje su neko vreme kotirale i 5.000 kruna, strašno su opale. Neke filijale Jadranske banke preuzela je Srpska banka u Zagrebu, a neke opet drži Jadranska podunavska banka u Beogradu. Jadranska banka mogla se je u neku ruku smatrati domaćim dalmatinskim zavodom, ma da je centrala bila u Trstu, jer je Trst za predratnu Dalmaciju bio privredni centar. Dalmacija je izgubila u Jadranskoj banci svoj najveći zavod.

Od lokalnih zavoda veću ulogu igraju Prva pučka dalmatinska banka u Splitu, Dubrovačka trgovačka banka u Dubrovniku i donekle Pučka trgovinska banka u Splitu. Međutim izgleda da danas glavni dio poslova imaju u rukama filijale banaka sa središtem van Dalmacije.

Tu je Ljubljanska kreditna banka sa filijalom u Splitu, Šibeniku i Metkoviću. Tu opet Zadruga gospodarska iz Ljubljane sa filijalama u Splitu i Šibeniku. Prva hrvatska štedionica, koja je u Dalmaciju došla tek poslije rata, ima filijale u Splitu, Dubrovniku i Rabu. Jugoslavenska Union banka ima filijalu u Dubrovniku. A na koncu Srpska banka iz Zagreba i Jadranska podunavska banka iz Beograda imaju filijale u svim važnijim mjestima Dalmacije. A Banca Dalmata di Sconto iz Zadra ima filijale u Splitu i Šibeniku.

Kako vidimo filijala ima dosta. Pored tri spomenuta domaća zavoda ima ih još nekoliko, koji igraju izvjesnu ulogu u svom kraju.

Pored novčanih zavoda akcionarskog tipa u Dalmaciji se u najnovije vrijeme lijepo razvijaju i komunalne štedionice. Pored Splita imaju takove institucije Dubrovnik, Šibenik, Benkovac, Obrovac, Milna, Selce i možda još koje mjesto. Obzirom na loša iskustva koje je Dalmacija imala sa akcionarskim bankama, izgledi za razvitak javno-pravnih novčanih ustanova povoljniji su tamo nego ma gdje u našoj državi — osim u Sloveniji.

Zadrugarstvo je nekad bilo veoma razvijeno. Pod konac rata Zadrugni savez bio je jedna sila. Imao je sredstva kao ma koja druga naša zadruga institucija osim Slovenije. Ali je ulaskom u industriju izgubljeno nekoliko desetaka miliona dinara i doveden u pitanje i sam opstanak Saveza. Bio je osnovao i vlastitu banku, koja je izgubila teške pare u svojim filijalama i afilijacijama u Zagrebu, Mariboru, Novom Sadu, Trstu i Rijeci. Međutim kao što je to kod nas već pravilo, za to nije niko odgovarao. Sada je uz pomoć vlade provedena sanacija. Ali će proći dulje vremena dok se dođe do ranijeg značenja. Međutim znatno se širi i klerikalno zadrugarstvo slovenskog tipa, koje ima nekoliko predanih radnika i propagatora.

Kad se počele osnivati mjesne zadruge po zakonu o Poljoprivrednom kreditu, Dalmacija je više nego ma koja druga prečanska pokrajina osnovala takovih zadruga i povukla znatne kredite, koji se neće lako likvidirati.

Što se tiče kreditiranja sa strane Narodne banke, Dalmacija ima danas u glavnome onoliko kredita koliko je imala od Austro-ugarske banke, dok je od Državne hipotekarne banke dobila znatne kredite. I to ne samo hipotekarne nego i komunalne. Možda ni jedan kraj u državi nije dobio relativno toliko, koliko Dalmacija.

Za vreme ere oblasne samouprave nameravala je Dalmacija da podigne svoju Oblasnu štedionicu. I to kao filijalu zagrebačke Oblasne štedionice — što nadzorna vlast nije htela dozvoliti. Nu obzirom da je tu već tradicija Vjeresijskog zavoda, sigurno je da čim se to pitanje temeljno riješi da će i primorska banovina osnovati svoju BANSKU štedionicu.

DUBROVAČKA VJERESIJSKA BANKA D. D. — DUBROVNIK.

Mnogi drže Dubrovnik kao jedan od naših najbogatijih gradova. Naravno u razmeri prema broju stanovnika. Sigurno je da moderni efektni kapitalizam nije nigde kod nas tako proširen kao u Dubrovniku. Malo je gdje bilo koncentrirano toliko akcija koliko u Dubrovniku. Tako je bilo, jer sada više nije tako. Niko nije na efektima izgubio toliko, koliko Dubrovnik. Dosta je spomenuti da je Dubrovnik imao znatne količine akcija tršćanske

Jadranske banse koje su u izvjesno vrijeme kotirale i po 5.000 kruna. Dionice Dubrovačke plovidbe su notirale, ako se pravo sećamo, i do 17.000 kruna.

Glavno težište interesa Dubrovnik bilo je parobrodarstvo. Ostalo je i danas. Po broju tonaže ono je danas na prvom mjestu. A i nove inicijative dolaze prvenstveno iz Dubrovnik. Pa i u bankarstvu igrao je Dubrovnik znatnu ulogu. Imao je svoju Hrvatsku vjeresijsku banku koja je podržavala filijalu u Splitu, kasnije prešla u sastav Jadranske banke. Imao je i svoju Srpsku centralnu banku na Primorju, koja je ušla u sastav Srpske banke, ima još i danas svoju Dubrovačku trgovačku banku, koja je jedan od naših najboljih provincijalnih zavoda. Pored toga ima danas i filijale naših velikih zavoda kao Prve hrvatske štedionice i Jugoslavenske udružene banke. I sa slomom Slavonske banke Dubrovnik je stradao. Na dionicama kao i na ulošcima.

Kampanilizam Dubrovnik je na glasu. On je još prije rata imao tri sokolska društva i tri građanske glazbe. Srpsku, hrvatsku i pravu hrvatsku jer u radikalizmu nije bilo granica. Pri tom mentalitetu ostalo je i posle rata. Jasno je onda da Dubrovnik nije mogao ostati pri jednom jedinom domaćem samostalnom zavodu. Trebalo je stvoriti jedan pandan Dubrovačkoj trgovačkoj banci. I tako je osnovana Dubrovačka vjeresijska banka. Dok Dubrovačka trgovačka banka više slovi kao srpski zavod, Dubrovačka vjeresijska banka imala je biti više hrvatski zavod. I to hrvatski izvjesnog pravca.

Bilansa za četiri posljednje godine pruža slijedeću sliku:

Aktiva	1929.	1928.	1927.	1926.
Blagajna	900	2.026	1.206	326
Dužnici	19.350	16.466	16.634	15.166
Efekt	1.427	—	—	15
Roba	2.172	5.430	5.396	—
Nekretnine	2.915	2.950	360	405
Mjenice	—	—	—	881
Pasiva				
Glavnica	2.000	1.000	1.000	1.000
Rezerva	60	60	—	—
Ulošci na knjižice	12.110	11.605	11.799	11.721
Vjerovnici	12.454	14.172	12.821	—
Dobitak	138	121	115	—
Ukupna bilanca	26.765	26.959	25.957	19.824

Među aktivu iskazana je roba sa znatnim iznosom. Godine 1928. sa 20% čitave aktive.

Dubrovačka vjeresijska banka bavi se jednom posebnom vrsti trgovine: dalmatinskim specialitetima. Tu je u prom redu krinzatem, kadulja i slično. Jedna od najriskantnijih trgovina, oscilacije u cjenama znale su i u mirno doba iznositi do 100%. Može se mnogo zaraditi, a još više i izgubiti. I to u veoma kratkom roku vremena. Međutim Vjeresijska banka radi najvećim oprezom i želi što je moguće više nastupati kao komisioner.

Mjenice nisu posljednjih godina posebno iskazane. A niti ih može biti mnogo pa su iskazane pod dužnike.

Ulošci su porasli za pola milijona dinara. Za to su vjerovnici opali za 1.5 milijona. Po tome per saldo povjerena su sredstva nešto slabija.

Zavod je od 1926 na 1927 imao znatni razvitak. Potom je nastupila izvjesna stagnacija. Prošle godine povišena je dionička glavnica od 1 na 2 milijona dinara. To će sigurno dati novog impulsa. Međutim naravno sav razvitak zavisi od privrednih prilika Dubrovnik i njegove okoline.

BRAČKO-AMERIKANSKA BANKA D. D. SPLIT.

Ime Amerika i Amerikanac imponiraju. Kultus Amerike i amerikanizma naročito je jak na našem Primorju. To je i razumljivo ako se ima u vidu da je odande emigracija u prekomorske krajeve naročito jaka. Sa nijednom drugom nacijom nema naš Primorac danas toliko dodira koliko sa Amerikom. I na Primorju nema osobe, osim ukoliko nije stranac, da u Americi nema nekog od bliže rodbine. Čak i od najbliže. Kad bi se statistički utvrdilo od čega živi narod na našem Primorju videlo bi se da, pogotovu na otocima, dobar dio stanovništva živi od onoga što su donijeli iz Amerike ili što im se otuda šalje. Mladost po Primorju sanja kako bi u Ameriku, misleći pri tome u prvom redu Sjedinjene Države. I kad se kod nas govori o Americi i Amerikancima misli se samo na njih.

Kontingentanje emigracije u Sev. Americi srozalo je našu emigraciju u te države. Ima kod nas svijeta koji bi dao i do 1.000 dolara samo da dobije pasoš za Sjedinjene Države. I da se jednog dana ukine kvota, sjegurno bi pretežni dio mladosti sa Primorja emigrirao.

Amerika i Amerikanac znači na Primorju nešto velikoga. Koje onda čudo ako je nekojko emigranata sa otoka Brača, povrativši se u domovinu i odlučivši da osnuju vlastitu banku, istoj utisnulo i ime Amerika. Tako smo godine 1922. došli do Bračko-amerikanske banke. Dakle ne Jugoslavija i Amerika, ne Dalmacija i Amerika, nego ravno Brač i Amerika.

Otok Brač ima samo 25.000 stanovnika. Mislimo da nijednom kraju sveta tako brojnom kao što je Brač nije palo na um da se tako usko poveže sa Amerikom. Ako ista ono nam ne fali kuraže i grandezze.

Otok Brač dao je veliki broj emigranata u Južnu i Sjevernu Ameriku. Mora se priznati da je rijetko koja naša emigracija tako uspjela kao bračka. U Južnoj Americi dala je znatan broj milijunara, koji su nešto značili za privredu dotične države. Tu su Sabioncelli, Lukinovići. Tu opet Petrinovići, Sorgo i drugi. Jedan deo najsituiranijih ostao je trajno u prekomorskim krajevima. Jedan deo vratio se je u domovinu živeći od rente bilo na rodnom Braču, bilo u Splitu ili drugim našim centrima.

Jedna grupa takovih emigranata osnovala je god. 1922. i svoju banku „Bračko-amerikansku banku”. Centrala je bila u Supetrusijelu bračkog sreza. Prve godine isplatilo je dividendu od 7%. Zatim nastaje kriza i obustavlja se isplata dividende. Banka se seli u Split. Brač nema svog središta koje bi dominiralo čitavim otokom. Split je njegov privredni centar pak je naravno da je i banka morala u Split. Jer svi putevi sa Brača vode u Split.

Danas se banka nalazi u konstantnom razvitku. To se najbolje vidi ako pogledamo bilance posljednjih godina.

Bilanca za posljednje 4 godine daje slijedeću sliku:

Aktiva	1929.	1928.	1927.	1926.
Blagajna	328	542	1.030	902
Banke	1.516	304	—	—
Efekt	50	78	141	53
Mjenice	4.683	3.673	3.345	1.673
Dužnici	8.491	5.467	3.904	3.245
Nekretnine	1.003	1.000	—	—
Pasiva				
Glavnica	2.000	2.000	2.000	2.000
Rezerve	377	300	224	224
Ulošci na knjižice	8.779	3.970	2.535	1.164
Tekući računi	4.410	3.716	3.512	2.008
Reeskont	—	478	—	—
Dobitak	211	149	149	6

Rijetko koji naš novčani zavod može pokazati takov napredak kao Bračko-amerikanska banka. Ima tu gotovo nešto američkoga. Ulošci za četiri godine upeterostručili su se. A vjerovnici su podvostručeni. Jaki napredak uložaka bio je osobito prošle godine. Ulošci koncem 1929. više nego dvostruko su veći od uložaka koncem 1928. Međutim prošla godina nigdje pa ni u Dalmaciji nije bila povoljna. I kod uložaka općenito je vladala izvjesna stagnacija. Znači da na ljude koji se kupe oko Bračko-amerikanske banke, razvitak naših privrednih prilika ne igra naročite uloge. A to su upravo naši emigranti, dotično oni naši slojevi koji imaju svojih u Americi koji ih uzdržavaju.

Mjenice iznose 4.6 milijona dinara. Sigurno da to nisu mjenice sa Brača, jer tamo su mjenice nepoznate i znači uvrediti nekoga, ako se od njega traži potpis mjenice. To su mjenice poslovnog svijeta i privatnika iz Splita i okoline gde Bračko-amerikanska banka plasira svoja sredstva. Jer otok Brač kao cjelina ne treba toliko kredita. Uporedo sa porastom povjerenih sredstva, prošle godine znatno su porasli angažmani u mjenicama i konto-korentu.

Račun gubitka i dobitka za tri posljedne godine ovako izgleda:

Gubitak	1929.	1928.	1927.
Kamati	473	252	162
Troškovi	255	213	199
Porez	132	135	21
Otpis	56	—	4
Dobitak			
Kamati	964	678	435
Providba	164	69	96

Porastom pojedinih pozicija bilance porasle su i odgovarajuće pozicije računa gubitka i dobitka.

Bračko-amerikanska banka obzirom na jako zaleđe koje ima u svojoj emigraciji, ima izgleda da će i dalje nastaviti svojim jakim razvitkom.

SPLITSKA TRGOVAČKA BANKA D. D. — SPLIT.

Zapravo se zove Banca commerciale Spalatina. Osnovana je još godine 1883 od ljudi koji su bili pripadnicima talijanske narodnosti. U ono doba teške nacionalne borbe protiv talijanske prevlasti u Dalmaciji, i novčani zavodi dijelili su se po nacionalnoj pripadnosti. I tako je godine 1871 osnovana Pučka dalmatinska banka bila bedem hrvatskog elementa protiv talijanskog, koji je onda u svojim rukama imao pretežni dio privredne djelatnosti, tako su Talijani, dotično kako su se onda zvali autonomisti, — da bi zadržali i jedan dio hrvatskog elementa koji su dražili protiv zahteva hrvatskih stranaka za prisjedinjavanje Dalmacije Hrvatskoj, godine 1883 osnovali svoj zavod. Ko bude pisao iscrpnu historiju nacionalne borbe u Dalmaciji, mora da osvjetli i ulogu gore spomenutih novčanih zavoda.

Prilike su se međutim znatno izmijenile. Još davno prije rata Talijani su morali napustiti sve svoje pozicije u Dalmaciji osim u Zadru. Međutim Splitska trgovačka banka ostala je i dalje njihovim oslonom. Kad se nije mogla imati politička prevlast, čitavo težište se je bacilo na privredu. Još pred sam rat talijanski element u splitskoj privredi bio je veoma jak.

Kad govorimo o talijanskom elementu u splitskoj privredi onda moramo deliti ljude, koji su rođeni i odgojeni u Splitu, ali su se učinili Talijanima, i talijanskom kapitalu iz drugih kra-

jeva. Ovaj nesplitski talijanski kapital bio je jak u industriji. Gotovo čitava industrija cementa bila je u njegovim rukama.

Oko Banca commerciale Spalatina kupili su se samo domaći Talijani. Oni se kupe i danas. Sa tom razlikom da premda su rođeni u Splitu i premda tu žive oni su danas stranci. Naime velika većina njih optirala je za talijansko državljanstvo. Jedan od njih premda ima u Splitu advokatsku kancelariju, čak je i talijanski senator.

Pored Banca commerciale Spalatina, oko kojeg se kupe da rečemo splitski Talijani i koja je protokolirana kao naš domaći zavod, ima u Splitu i jedan čisto talijanski zavod. To je filijala zadarske Banca Dalmata di Sconto. A ta je opet afilijacija velike talijanske banke Credito Italiano.

Vodeći računa o stvarnoj situaciji talijanskih optanata u jednoj sredini koja im je toliko protivna te znatnim opadanjem njihova broja jer znatan dio seli u Italiju upravo radi smještenja svoje djece, jasno je da ni novčani zavodi oko kojega se kupe ti elementi ne mogu pokazati znatan napredak i razvitak. Bilanca posljednjih godina ne pokazuje sliku zavoda u ekspanziji i snažnom razvitku.

Bilanca za 4 posljednje godine pruža ovu sliku:

	1929.	1928.	1927.	1926.
Aktiva				
Blagajna	272	255	194	260
Mjenice	3.380	2.759	1.740	2.773
Dužnici	18.555	19.341	25.088	20.487
Efekti	59	59	105	99
Valute	13	14	14	11
Nekretnine	1.613	1.568	66	—
Pasiva				
Glavnica	1.000	1.000	1.000	1.000
Rezerve	520	600	580	561
Ulošci	10.526	7.088	6.965	4.932
Vjerovnici	11.649	15.136	18.475	16.954
Dobitak	165	193	195	186
Ukupno	24.005	24.044	27.225	23.638

Ukupna suma bilance je posljednjih godina u opadanju. Ulošci su doduše porasli. Ali za to opadaju vjerovnici. Na koncu, povjerenja su sredstva danas manja nego što su bila pred tri godine. A to je simptomatično i najbolje pokazuje ekonomsku situaciju talijanskih optanata.

Po sadašnjim prilikama i izgledima za njihov razvitak nema izgleda za intenzivniji razvitak jedan novčani zavod koji se oslanja samo na optante. Treba potražiti kontakta i sa našim elementom. Druga bi teza bila oslon na jedan veliki talijanski zavod. Kombinacija sa Credito Italiano ne dolazi u obzir ukoliko se ne bi provela fuzija sa filijalom njegove afilijacije Banca Dalmata di Sconto. Ostala bi Banca commerciale Italiana. Nu ta je već afirmirana u našem novčarstvu preko Hrvatske banke u Zagrebu. Naslanjanje na Banca commerciale Italiana, moralo bi uslijediti preko Hrvatske banke. U tom slučaju zavod bi prestao da bude novčana institucija optanata i morao bi se razviti u zavod najpripravnije spreman da radi sa svakim privrednikom bez obzira na njegov nacionalni osjećaj.

Ostajući i dalje potpuno samostalnim i oslanjajući se samo na optante, koji su u polaganom izumiranju, teško da će zavod moći doći do jačeg izražaja. Ovako sa drugim solucijama mogao bi poslužiti kao kvasac za veće kombinacije budući da mu je baza veoma solidna i uživa svestrano povjerenje.

Bračko-amerikanska banka d. d. Split

Račun izravnanja na dan 31. decembra 1929. god.

Aktiva		Pasiva	
Gotovina u blagajni:	328.623 10	Dionička glavnica:	2,000.000 —
kod banaka	1,516.265 05	Pričuve:	
Vrijednosni papiri	50.744 50	redovita	277.921 —
Mjenice	4,683.813 —	izvanredna za gubitke na vje-	50.000 —
Dužnici	8,491.616 71	resijama	50.000 —
Nekretnine	1,003.365 —	za amortizaciju bančine zgrade	50.000 —
Inventar	20.000 —	Ulozi:	
		na knjižice	8,779.374 86
		na tekućem računu	4,410.802 45
		Vjerovnici	256.301 25
		Nepodignuta dividenda	9.012 —
		Prelazne stavke	45.000 —
		Dobitak:	
		prenos iz god. 1928.	4,956 86
		dobitak god. 1929.	211.058 94
	<u>16,094.427 36</u>		<u>16,094.427 36</u>

Račun gubitka i dobitka na dan 31. dec. 1929. god.

Gubitak		Dobitak	
Kamati od uložaka	473.332 93	Prenos iz god. 1928.	4.956 86
Troškovi razni	255.209 53	Kamati	964.949 32
Porezi	132.905 88	Providba	164.004 96
Otpisi	56.447 —		
Dobitak	216.015 80		
	<u>1,133.911 14</u>		<u>1,133.911 14</u>

Počam od 15. marta 1930. god. isplaćuje se dividenda od Din. 7.— po dionici za kupon broj 9.